

Om nationalisme

Af: Public Square Redaktion Danilo Kiš Mar-01-2017

Nationalisme er, først og fremmest, paranoia. Kollektiv og individuel paranoia. Som kollektiv paranoia er det en konsekvens af misundelse og frygt, og frem for alt tab af individuel bevidsthed; og som sådan er kollektiv paranoia, ganske simpelt, summen af individuel paranoia bragt i paroksyttisk udbrud. Hvis individet i det samfundsmæssige projekts kontekst ikke er i stand til at ”udtrykke sig,” eller hvis det samfundsmæssige projekt ikke favoriserer ham, ikke stimulerer ham som individ, eller begrænser ham som *individ*, det vil sige ikke gør det muligt for ham at nå sin identitet, så tvinges han til at søge sit selv uden for identiteten og uden for de såkaldte samfundsstrukturer. Således bliver han medlem af en frimureragtig gruppe, der i det mindste tilsyneladende stiller sig epokale spørgsmål som opgave og mål: nationens, eller flere nationers, overlevelse og prestige, beskyttelsen af national tradition og sakralitet, det være sig folkløse, filosofi, etik, litteratur, osv. Bebyrdet med et sådant hemmeligt, halvoffentligt eller offentligt hverv bliver NN¹ en handlingens mand, folktribun, fremtoningen af et individ. Når han bringes ned i skala til sin sande størrelse, når han adskilles fra flokken, fra frimurerlogen, som han selv eller andre har placeret ham i, har vi foran os et individ uden individualitet, en nationalist, fætter Gilles. Det er den Gilles, der hos Sartre er et familie- og samfundsmæssigt nul, hvis eneste særlige egenskab er at kunne blegne ved nævnelser af et eneste tema: englænderne. Denne bleggen, denne skælven, denne hans ”hemmelighed”, at blegne ved nævnelser af englænderne, er hans eneste offentlige væren og det, der giver ham mening, eksistens: nævnen ikke *engelsk* te i nærheden af ham, for så vil alle andre om bordet blinke til dig, signalere med arme og ben, for ved Gud hvor er Gilles overfølsom over for englænderne, og alle ved, at Gilles hader englænderne (og elsker sine franskmænd). Simpelt sagt så er Gilles en personlighed, får sin personlighed, takket være engelsk te. Denne type portræt, anvendeligt for alle nationalister, kan som skema frit føres til sin konklusion: nationalisten er, som regel, både som individ og social eksistens et vrage. Uden for denne forpligtigelse er han er nul. Han forsømmer sin familie, sit arbejde (ofte som embedsmand), sin litteratur (hvis han er forfatter), sine samfundsmæssige funktioner, for disse forekommer ubetydelige i sammenligning med hans messianisme. Unødvendigt at sige er han naturligvis ved eget valg en asket, en potentiel kriger, der venter på sit rette øjeblik. Nationalisme er, for at parafrasere Sartres udsagn om antisemitisme, *et helt og frit valg, en global anskuelse, man ikke kun har i forhold til andre nationaliteter, men også i forhold til mennesker generelt, i forhold til historien og samfundet, det er på samme tid en lidenskab og en verdensanskuelse*. Nationalisten er per definition en ignorant. Nationalisme er, således, den mindste modstands linje, postyr. Nationalisten har det nemt, han kender, eller tror han kender, sine værdier, sine, det vil sige nationale værdier, det vil sige den nation, han tilhørers etik og politik; resten interesserer ham ikke, *det vedkommer ikke ham*, helvede er de andre (andre nationaliteter, andre stammer). Dem behøver han ikke engang at undersøge. Nationalisten ser i andre kun sig selv – nationalister. Som vi noterede os, en komfortabel position. Frygt og misundelse. Et tilvalg, et engagement, der ikke kræver en egentlig indsats. Ikke alene er helvede andre, inden for den nationale kontekst naturligvis, men også: alt, hvad der ikke er mit (serbiske, kroatiske, franske...) er fremmed for mig. Nationalisme er en banalitetens ideologi. Nationalisme er herudover, og ikke kun i epistemologisk betydning, den sidste tilbageværende ideologi og demagogi, der henvender sig til *folket*. Forfattere ved dette bedst. Derfor er enhver forfatter, der hævder at skrive ”fra folket og for folket”, som angiveligt underkaster sin individuelle stemme en *højere* national interesse, under mistanke for nationalisme. Nationalisme er kitsch: i en serbokroatisk sammenhæng kampen om den nationale oprindelse af HONNINGKAGEHJERTER.

Nationalisten kender, som regel, hverken et eneste sprog, endsige dets varianter, eller andre kulturer (det kommer ham ikke ved). Men det er ikke så simpelt. Hvis han kender nogle sprog, det vil sige at han som intellektuel har indsigt i andre nationers kulturarv, det værende sig stor eller lille, tjener denne viden ham kun til at drage analogier, til de andres ulempe, naturligvis. Kitsch og folkløse, folkløst kitsch, hvis man foretrækker den formulering, er intet andet end kamufleret nationalisme, et frugtbart felt for nationalistisk ideologi. Den stigende folkløse popularitet hos os og i verden er af den nationalistiske og ikke af den antropologiske natur. Insisteren på den famøse *couleur locale* er ligeledes, hvis det er uden for den kunstneriske kontekst (dvs. hvis det ikke er i den kunstneriske sandheds tjeneste), en af nationalismens forklædte former. Nationalisme er således først og fremmest negativitet, nationalisme er en negativ åndelig kategori, fordi nationalisme lever af og gennem benægtelse. Vi er ikke det, de er. Vi er den positive pol, de den negative. Vores værdier, nationale, nationalistiske, har deres funktion alene i sammenligningen med de andre nationalismer: jo vi er nationalister, men de andre er endnu mere nationalistiske; vi myrder (når vi må), men de andre myrder endnu mere; vi er drankere, de er alkoholikere; vores historie er sand kun *i forhold* til deres, vores sprog er rent kun *i forhold* til deres. Nationalisme lever af relativisme. Den besidder ikke virkelige værdier, æstetiske, etiske, osv. De eksisterer kun som relative. I den forstand er nationalisme, i første omgang, i sandhed reaktionært. Man behøver kun at være bedre end sin bror eller halvbror, resten bekymrer mig ikke. At springe højere end ham, resten bekymrer mig ikke. Det er det, vi har kaldt frygt. Resten kan endda indhente os, overhale os, det bekymrer os ikke. Nationalismens mål er altid *opnåelige* mål, opnåelige fordi beskedne, beskedne fordi ondskabsfulde. Man hopper ikke så højt eller støder kuglen så langt som muligt for at opnå sit eget bedste, men for at kunne slå dem, de andre, så ens og alligevel så forskellige, på grund af hvem kampen startede. Nationalisten frygter, som vi har sagt, ingen bortset fra sin egen bror. Men i forhold til ham frygter han med eksistentiel angst, patologisk; vinder hans udvalgte fjende, er det hans absolutte nederlag, ophævelsen af selve hans væsen. Fordi han er en kujon og et nul, stiller nationalisten ikke høje mål for sig selv. En sejr over den udvalgte fjende, den anden, er en absolut sejr. På den måde er nationalisme en idé uden håb, den mulige sejrs ideologi, den sikre sejr og det nederlag, der aldrig er endeligt. Nationalisten frygter ingen, ”ingen anden end Gud”, og hans gud er i sandhed en gud efter hans smag, blege fætter Gilles, ved en anden stol om bordet sidder hans bror, lige så afmægtig som ham, ”familiens stolthed”, et slægtsforhold, den bevidste og organiserede del af familien og nationen – blege fætter Jim. Det vil sige, som vi tidligere sagde, er det at være nationalist, altså, at være et individ uden forpligtelse. ”Det er en fej mand, som ikke vil indrømme denne fejhed for sig selv; en morder, som tilbagetrænger og undertrykker sin mordlyst uden at kunne beherske den, og som dog vover at dræbe in effigie eller skjult i en menneskemængde; en misfornøjet, som ikke vover at gøre oprør af frygt for konsekvenserne af sit oprør” – et præcist spejlbillede af Sartres citerede antisemit. Hvorfra, må vi spørge os selv, kommer denne fejhed, dette engagement, denne bølge af nationalisme i vores tid? Presset af ideologier, i samfundsudviklingens margener, mast og tabt mellem antagonistiske ideologier, uegnet til individuelt oprør, for det er ham nægtet, finder individet sig i en kløft, i et tomrum, selvom han er et socialt væsen, deltager han ikke i samfundslivet, individualitet er ham nægtet i ideologiernes navn, og hvad er ham så efterladt andet end at finde sin sociale eksistens *et andet sted*? Nationalisten er et frustreret individ, nationalisme er det (kollektive) frustrerede udtryk for denne type individualisme, på en og samme tid ideologi og antiideologi...

Danilo Kiš' tekst "O nacionalizmu" er oprindelig fra et interview i 1973 i et studentertidsskrift fra Beograd, *Ideje*, og gengivet i forskellige småvarianter i flere sammenhænge af Kiš selv. Denne udgave er oversat af Jeppe Wedel-Brandt fra bogen *?as anatomije*.

1 o.a. NN, nomen nescio, markerer en anonym person, en hvemsomhelst